

DOI: 10.31548/hspedagog2021.03.012

УДК: 316.46

ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНО КОРИСНИХ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ (НА ПРИКЛАДІ НАУОА)**СОПІВНИК Р. В.**, завідувач кафедри педагогіки, доктор педагогічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування УкраїниE-mail: sopivnyk_r@nubip.edu.ua, alisa.nikol.dobr@gmail.com**ДОБРОНРАВОВА А. С.**, студентка 2-го курсу магістратури спеціальності
«Інформаційно-комунікаційні технології в освіті»**Національний університет біоресурсів і природокористування України**

Анотація. Статтю присвячено вивченню процесу виховання соціально корисних лідерських якостей у студентів гуманітарних спеціальностей (на прикладі НауОА). В умовах децентралізації лідерство набуває вагомості та значимості як центральна проблема активізації людських ресурсів. У зв'язку з цим, актуальним завданням постає наповнення лідерства новим змістом сутнісних характеристик. Методологічною основою дослідження стали принципи системності та наукової об'єктивності. Наукова новизна роботи полягає в тому, що отримано нові знання щодо ролі соціально корисних лідерських якостей в реалізації соціальних проєктів; оцінено та узагальнено результати соціологічного опитування респондентів з питань лідерства; подальшого розвитку набули концепції та ідеї дослідників щодо лідерських якостей; визначено форми і методи реалізації соціальних проєктів Острозької Академії; комплексно осмислено досвід реалізації соціальних проєктів у вищих навчальних закладах. Дослідження проводилось на базі Національного університету «Острозька академія», що розташований в місті Острог Рівненської області. У дослідженні задіяно 185 студентів 1-5 курсів гуманітарного факультету та факультету романо-германських мов. Зміст і результати дослідження оприлюднені на Всеукраїнській студентсько-учнівській науково-практичній онлайн конференції «Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників» за науково-практичним напрямом: реконструкція минулої реальності та погляд на сьогодення у світлі державотворчих процесів, духовної безпеки українського суспільства, політологічного та лідерологічного аналізу. (м. Київ, 14 квітня 2021 р.)

Ключові слова: лідер, лідерство, міжособистісні стосунки, Національний університет «Острозька академія», проєкти, соціальні та емоційні корені розвитку лідерства, соціально корисні лідерські якості.

Актуальність. В умовах децентралізації лідерство набуває вагомості та значимості як центральна проблема активізації людських ресурсів. Успіх реформи місцевого самоврядування, реальними учасниками якої є ми, сьогоденні студенти, безпосередньо залежить від лідерських якостей посадовців, зобов'язаних щоденно служити державі, громаді та кожному її мешканцю. У зв'язку з цим, актуальним завданням постає наповнення

лідерства новим змістом сутнісних характеристик.

Як майбутні повноправні громадяни, студенти потребують участі у соціальному житті, адже це стимулює розвиток самоповаги та соціальної компетентності. Разом з тим участь молоді у соціальному житті призводить до зменшення кризових явищ у молодіжному середовищі. Потреба сучасного суспільства – створити умови для прояву соціальної активності студентів, залучення їх до оволодіння соціальними ролями для

реалізації можливостей, лідерського та творчого потенціалу.

На нашу думку, кожен сучасний студент, який під час навчання формуватиме свою лідерську компетентність, в майбутньому стане затребуваним ініціативним, креативним, відповідальним організатором, фахівцем, що постійно самовдосконалюється. Він користуватиметься авторитетом, повагою та визнанням.

Апріорі лідер є провідною особою, котру визнали члени групи, оцінюючи її якості: здатності досягати спільних цілей і захищати членів групи від можливих загроз. Для ефективного лідерства повинні бути сформовані набори соціально корисних якостей. Ці якості можуть бути частково закладені як задатки від народження, так і переважно набуваються і формуються в соціумі. Тому важливим є визначення соціально корисних лідерських якостей, їх узагальнення та структуризація. Це дозволить зосередити навчально-виховну роботу навчального закладу на найголовніших лідерських якостях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню природи лідерства та лідера присвячені праці великих мислителів минулого: Конфуція, Платона, Ф. Аквінського, Н. Макіавеллі, Г. Гегеля, Ф. Ніцше, відомого німецького соціолога М. Вебера, який досліджував типи політичного лідерства та ін.

Вивченню цієї проблематики присвятили свої роботи провідні закордонні вчені: в галузі менеджменту це Ф. Тейлор, Г. Гант, У. Бенніс, Р. Стогділл; психологи А. Маслоу і Б. Паригін та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить, що продуктивно розробляли досліджувану проблему вітчизняні вчені: Л. Сергеева, В. Кондратьєва, М. Хромей (лідерство у менеджменті), О. Романовський (лідерські якості в адміністративному менеджменті, психології), С. Калашнікова (лідерство

в управлінні), Р. Сопівник (лідерські якості, педагогіка) та ін.

Зацікавленість даною темою дослідників можна пояснити не тільки соціальною значущістю проблематики поставленого питання, але і його складністю та актуальністю. Однак, не зважаючи на розмаїття тематик саме вховання соціально корисних лідерських якостей у студентів гуманітарних спеціальностей ще не були об'єктом окремого комплексного дослідження.

Метою статті є вивчення процесу виховання соціально корисних лідерських якостей у студентів гуманітарних спеціальностей (на прикладі НаУОА).

Методи. Аналіз досліджуваного матеріалу здійснено переважно описовим методом, частково зіставним, порівняльним, статистичним, а також методами наукового аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, спостереження. Використано також системно-структурний, формально-логічний, порівняльно-правовий та історичний методи дослідження. Кількісний аналіз використано для встановлення кількісних характеристик використовуваних методик. Комп'ютерне опрацювання просторових даних та отриманих результатів здійснене за допомогою методів моделювання. Використано методи класифікації, моделювання, що тісно пов'язані з аналізом безпосередніх складників. Метод опису та класифікації також застосовано під час аналізу особливостей проєктів. Застосовувалися методи статистичного, факторного та структурного аналізу, біографічний метод та інтерв'ювання.

Результати. За словами Сопівника Р., лідерство розглядається нами не як унікальне явище, що може бути втілене шляхом домінування і вивищення однієї особи над іншими, а як загальнодоступний стан

максимальної творчої, професійної самореалізації людини з позицій провідного фахівця в обраній галузі або організатора виробничих чи невиробничих процесів. Така самореалізація буде визнаною й оціненою оточенням не за емоційними критеріями (симпатія-антипатія), а за мірою внеску людини в соціально значиму діяльність (постановка і розв'язання групового завдання). Тому розгортання лідерського потенціалу, формування відповідних якостей може відбутись шляхом включення студента в різні види діяльності (навчальна, наукова, спортивна, трудова, ігрова тощо) та соціально значимі відносини (лідерство як міжособистісна взаємодія) [5].

Приходить час, коли безтурботне студентське життя швидко закінчується і молода людина виходить у доросле життя, тому завдання студентської молоді – прагнути і намагатися якомога активніше брати участь у громадському житті свого навчального закладу.

Вища школа зобов'язана створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, сформувані покоління конкурентоспроможних і мобільних, здатних навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадського суспільства. Це дослідження – відповідь на основні виклики сьогодення щодо оволодіння студентами життєвими компетентностями. Адже головною метою сучасної вищої освіти в Україні згідно із Законом про освіту є здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань [2].

З метою дослідження ролі соціально корисних лідерських якостей в реалізації соціальних проєктів (на прикладі НаУОА) ми обрали

реалізовані соціально значимі університетські проєкти: Організація діяльності Братства студентів; Самоврядування факультетів; Екскурсія «Ніч у музеї»; Віденський бал; Проєкт «Книга рекордів Гіннеса»; Волонтерство як засіб виховання соціально корисних лідерських якостей; Тімбілдінг для першокурсників НаУОА.

Також провели інтерв'ювання респондентів-лідерів згідно із запитаннями анкети. Анкета на визначення ролі лідера в реалізації соціальних проєктів наведена нижче.

1. Прізвище ім'я по батькові.
2. Дата народження.
3. Назва проєкту.
4. Зміст проєкту.
5. Яка роль належить лідеру при реалізації соціального проєкту (у %)?

6. Поради майбутньому лідеру.

Прагнучи створити умови для комфортного та якісного життя, волонтери та лідери студентського самоврядування видають студентську газету «Острозька академія», ведуть студентське радіо, інтернет-радіо.

Найбільш помітні заходи «Острозької академії», в яких активну участь брали студенти гуманітарних спеціальностей: щорічний конкурс краси та інтелекту «Гальшка року»; «Візитівка року», День Національного університету «Острозька академія»; «Рекреація» – спортивно-мистецьке свято, що підсумовує спортивні здобутки студентів за рік; конкурс мистецьких команд гуртожитків «Гуртом»; конкурс вокалістів «Голос ОА», культурно-мистецький фестиваль «Острог-Ренесанс» (концерт фортепіанної музики, кіновечір, презентація сучасної поезії, зустріч з відомим українським композитором Валентином Сильвестровим та його інавгурація у Почесні доктори НаУОА, концерт заслуженої артистки України Богдани Півненко тощо) та інші [3].

Цікавим з точки зору виховання соціально корисних лідерських якостей,

а саме соціального досвіду у студентів є проєкт- акція «Алея вільних людей», приурочена до Дня захисника України за сприяння громадської організації «Активна громада». Участь в ній взяли представники студентської організації «Братство спудеїв» та представник ГО. Учасники висадили сакури на території біля в'їздної арки Національного університету «Острозька академія» [3].

Корисні лідерські якості соціального досвіду (відповідальність, гідність, мужність, обов'язковість, духовність, чесність, справедливість, надійність, уважність до інших, бажання допомогти людям, патріотизм) формуються і під час демонстрації упродовж тижня у лютому 2020 в головному корпусі університету виставки «Майдан. Віра в перемогу», також фото Сергія Харченка, випускника НаУОА, який зафіксував найважчі дні Революції Гідності. Головний елемент виставки – панорама Майдану, яка складена зі 130 світлин героїв Небесної сотні.

Мотиваційні якості формуються під час зустрічей з громадськими та державними діячами, політиками, народними депутатами, експертами, дипломатами, діячами культури тощо. Інформація щодо зустрічей постійно висвітлюється на офіційному сайті НаУОА [4]. Зустрічі відбувалися як в офлайн, так і в онлайн-режимі.

Відзначення державних свят, ювілейних, пам'ятних дат, що носять національно-патріотичне спрямування: заходи до Дня рідної мови, Дня української писемності, вшанування Дня пам'яті жертв голодоморів; відзначення Дня Соборності і Свободи;

заходи до Дня Чорнобильської трагедії; заходи до Дня перемоги; заходи по вшануванню УПА тощо.

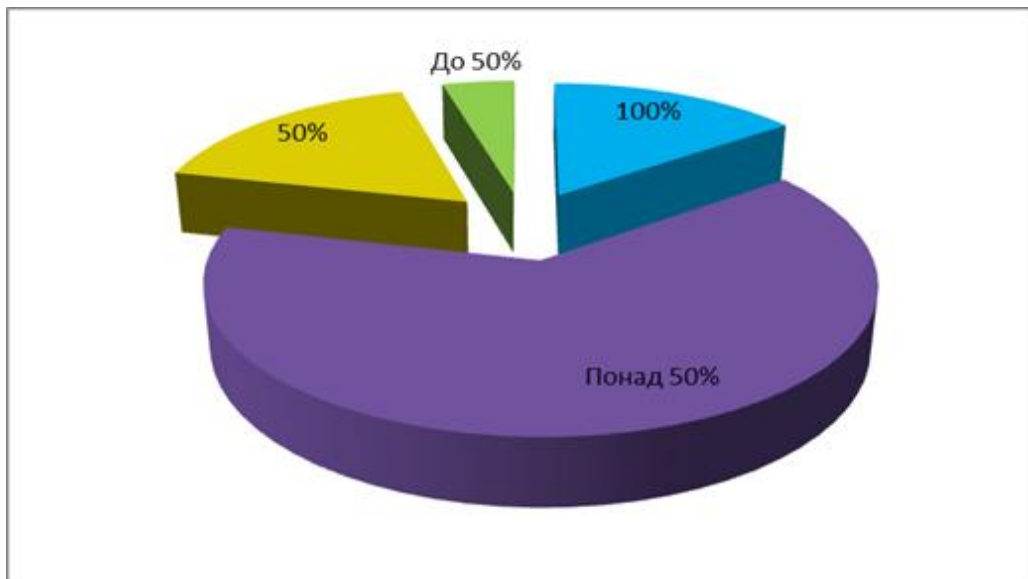
Проявити індивідуальні психологічні особливості лідерів, а саме: спокій, терплячість, пильність, чутливість, сприйнятливність, активність, врівноваженість, стресостійкість допомагають зустрічі з учасниками АТО, допомога Збройним Силам України.

Біологічні якості лідера (фізична сила, здоров'я, красива зовнішність, енергійність і краса рухів, володіння приємним голосом, привабливість, витривалість), незаперечно є базовими серед соціально корисних лідерських якостей. Розвитку їх сприяють наступні реалізовані проєкти в Острозькій академії: Майстерня практичного психолога адаптаційних соціально-психологічних тренінгів для студентів-першокурсників; акція «Спортивний ранок» до Дня фізичної культури та спорту, в якій задіяні усі студентські групи, викладачі та адміністрація; зустрічі із лікарями-наркологами тощо. [3].

Активну громадську позицію зайняли і представники соціальних мереж. Зокрема, на запитання «Яка роль належить лідеру при реалізації соціального проєкту?» 63,8 % респондентів відповіли, що понад 50 %. Такі ж результати отримано і в результаті безпосереднього опитування лідерів реалізованих соціальних проєктів НаУОА. Вони також відмітили, що важливо мати команду однодумців. Діаграма 1 ілюструє опитування в цілому.

Діаграма 1

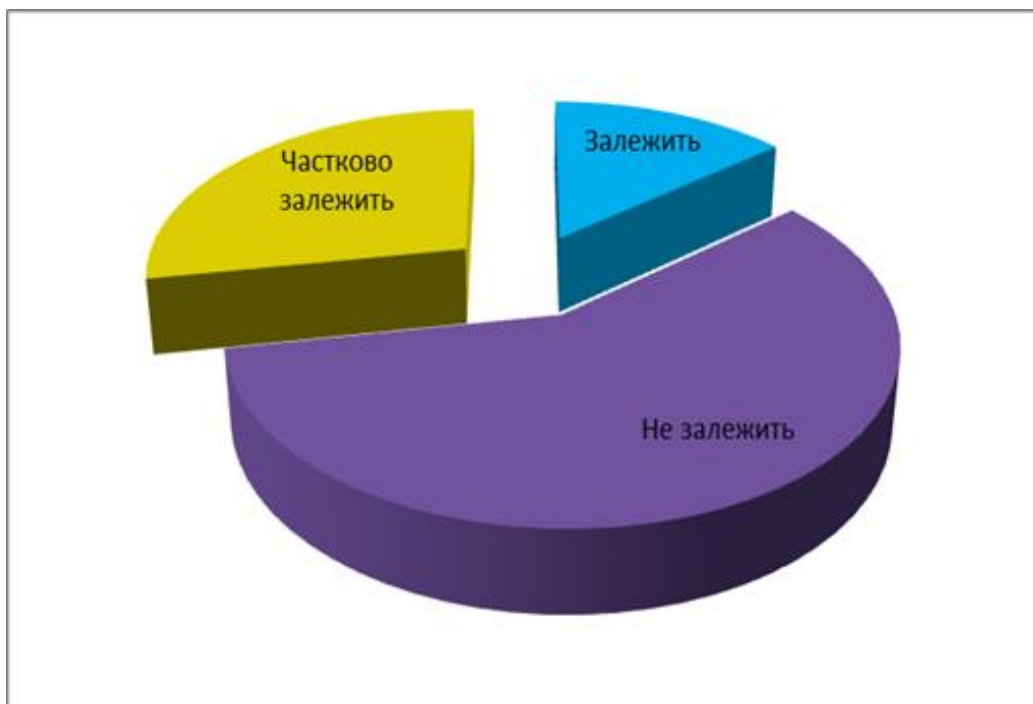
Результати опитування респондентів щодо ролі лідера в реалізації соціальних проєктів

Цікаво, що більшість опитаних (58,1 %) вважають, що лідерські якості від статі людини не залежать, що й бачимо на діаграмі 2.

Діаграма 2

Залежність лідерських якостей від статі людини

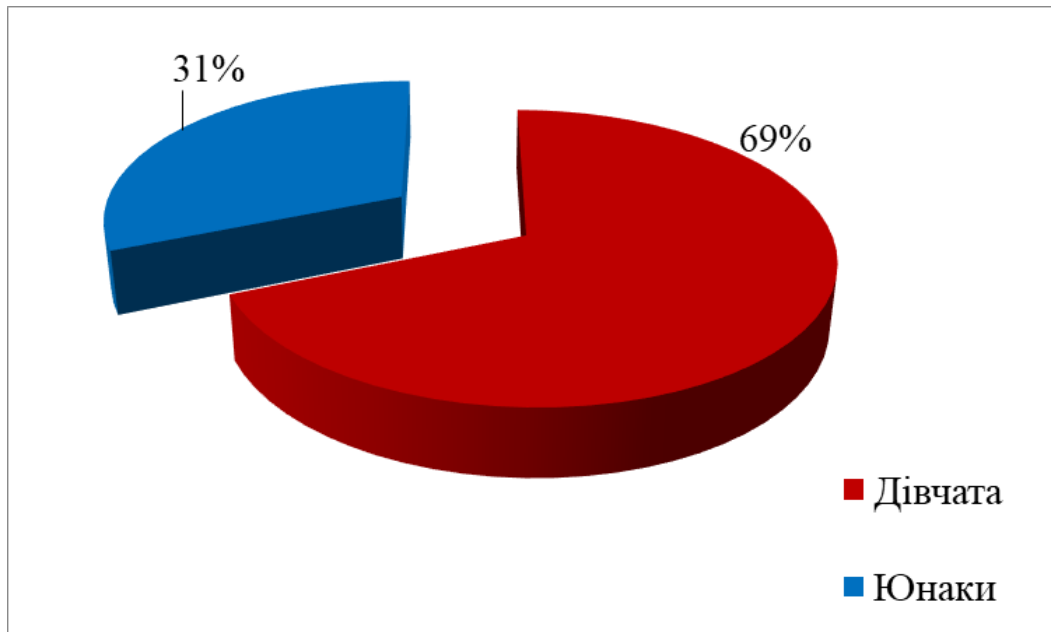

Згідно із офіційним сайтом Національного університету «Острозька академія» [4], у Братстві студентів 2021 року зареєстровано 16

осіб. З них лідерами є 11 дівчат і 5 юнаків. Це говорить про те, що дівчата в Братстві цього року активніші (діаграма 3)

Діаграма 3

Гендерний поділ лідерів Братства спудеїв

Отже, приклад Національного університету «Острозька академія» переконав нас у тому, що соціально корисні лідерські якості відіграють провідну роль в реалізації соціальних проєктів.

Висновки і перспективи. Отже, здійснений аналіз еволюції поглядів на природу лідерства та лідера у працях вітчизняних та зарубіжних вчених засвідчив її відображення у педагогічній думці ще мислителями Античності.

Незважаючи на надзвичайно велику кількість досліджень, не існує єдиної думки щодо феномена «лідерства» і підходів до того, як би воно мало вивчатись.

В питанні формування соціально корисних лідерських якостей обґрунтовано необхідність врахування особливостей соціального середовища, та викликів, що постають перед лідером в соціумі. Соціально корисні лідерські якості розглядаються як сукупність диференційованих та соціально-психологічних властивостей особистості, що дозволяють їй бути корисними суспільству в якості лідера певної спільноти.

На нашу думку, для забезпечення засвоєння системи практично-орієнтованих, інтегрованих знань про

феномен лідерства, необхідно ввести в Національному університеті «Острозька академія» курси за вибором студентів із лідерознавства.

Виявлено, що розвиток прикладних лідерських умінь відбувається через систематичне вправлення у застосуванні студентами низки умінь, які дозволяють б застосовувати функції лідера. В досліджуваному вузі вона реалізується через низку соціальних проєктів.

Визначено роль соціально корисних лідерських якостей в реалізації соціальних проєктів Національного університету «Острозька академія».

З метою дослідження ролі соціально корисних лідерських якостей в реалізації соціальних проєктів на прикладі НаУОА було обрано реалізовані соціально значимі університетські проєкти. Також проведено інтерв'ювання респондентів-лідерів згідно із запитаннями анкети.

Виявлено, що Братство спудеїв виступає як зреалізована модель формування соціально корисних лідерських якостей.

Студентська рада, як орган самоврядування факультетів, сприяє вихованню таких соціально корисних

лідерських якостей у студентів: активності, врівноваженості, поміркованості, перспективного бачення, здатності постійно вчитися, комунікабельності, дипломатичності, товариськості, уміння розбиратися у людях, слухати інших, відстояти свою думку, переконувати, організовувати, завойовувати популярність, кооперуватися, заручатися підтримкою, врегульовувати конфліктні ситуації, йти на компроміс тощо.

Такі зреалізовані проекти, як «Віденський бал», «Ніч у музеї» – важлива складова у формуванні соціально корисних лідерських якостей: прагнення, бажання і вміння робити людям Добро більше, ніж вони у відповідь віддають; уміння бути і «диригентом», і «першою скрипкою» одночасно в ансамблі виконавців; комунікабельності (вміння спілкуватися, слухати і чути); уміння бути зразком (еталоном) в житті для своїх послідовників.

Острозька академія виховує лідерів не тільки різними локальними заходами, а й подіями світового масштабу, які створюють не тільки історію університету, рідної держави, а й всього світу. НаУОА неодноразово потрапляла до Книги рекордів України та стала першим вищим навчальним закладом України, який увійшов у Книгу рекордів Гіннеса.

Вагомим є висновок про те, що волонтерство сприяє вихованню найбільшого спектру соціально корисних лідерських якостей: біологічних, індивідуально-психологічних, соціального досвіду, спрямованості.

Необхідно зазначити, що програма «Тімблдінг» сприяє соціалізації, пришвидшенню процесу адаптації молоді до нових умов навчального закладу. Тімблдінг допомагає виявляти та виховувати лідерів, які одразу вчаться організовувати свій колектив, краще з ним знайомляться та мають можливість

розвивати свої знання, уміння й навички.

Можна стверджувати, що Університет «Острозька академія» крокує в ногу з часом. Насамперед тому, що є «кузнею» лідерського потенціалу держави. Студенти щиро люблять свою Альма-матер і вболівають за неї не тільки у пасивний спосіб, а й, займаючи активну громадянську позицію, допомагають розв'язувати проблеми (або підказують, як це можна зробити) на волонтерських засадах.

Підтвердженням цього є схарактеризовані в статті проекти. Саме за допомогою таких проектів можна швидко ідентифікувати перспективних лідерів та ефективний актив для впровадження стратегічного плану закладу, щоб не було загрози переходу інноваційних зусиль у фазу традиційної імітації.

Додатково варто відмітити, що 63,8 % респондентів відвели ролі лідера при реалізації соціального проекту провідні позиції. Вони також відмітили, що важливо мати команду однодумців.

Цікаво, що більшість опитаних (58,1 %) вважають, що лідерські якості від статі людини не залежать.

Отже, приклад Національного університету «Острозька академія» переконав нас у тому, що соціально корисні лідерські якості відіграють провідну роль в реалізації соціальних проектів. Також можна констатувати той факт, що реалізовані у закладі соціально значимі проекти мають зворотній ефект: вони сприяють формуванню, розвитку та вдосконаленню таких складових підструктур лідерських якостей: біологічної, індивідуальних психологічних особливостей, соціального досвіду, спрямованості. Саме за допомогою таких проектів можна швидко ідентифікувати перспективних лідерів та ефективний актив для впровадження стратегічного

плану закладу, щоб не було загрози переходу інноваційних зусиль у фазу традиційної імітації.

Здійснене дослідження не охоплює всіх аспектів проблеми розвитку лідерської обдарованості та її діагностики. Подальші перспективи дослідження пов'язані з більш поглибленим вивченням етапів соціалізації особистості і виявленням критичних періодів розвитку лідерського потенціалу.

Список використаних джерел

1. Сопівник Р.В., Сопівник І.В., Варивода Н.А. (2018). Лідерологія: навчальний посібник. К.: «Компринт», 488 с.
2. Закон України «Про освіту» / Відомості Верховної Ради, 2017, № 38-39. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
3. Звіт ректора URL: <http://surl.li/ykqm>
4. Національний університет «Острозька академія». Офіційний сайт. URL: <https://www.oa.edu.ua/ua/departments/humanities/>

5. Сопівник Р. В. (2015) Формування лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі/ Духовність особистості: методологія, теорія і практика. №4. URL: <http://surl.li/ykrg>

References

1. Sopivnyk R.V., Sopivnyk I.V., Varyvoda N.A. (2018). Liderolohiia: navchalnyi posibnyk. K.: «Komprynt», 488 s.
2. Ukrainian Law on Education/ Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, (2017) , № 38-39. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
3. Rector's report URL: <http://surl.li/ykqm>
4. The National University of Ostroh Academy. Official site. URL: <https://www.oa.edu.ua/en/departments/humanities/>
5. Sopivnyk, R.V., (2015) Formation of leadership qualities of future specialists in the agro-industrial sector / Spirituality of personality: methodology, theory and practice. №4. URL: <http://surl.li/ykrg>

EDUCATION OF SOCIALLY USEFUL LEADERSHIP IN HUMANITARIAN STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF OSTROH ACADEMY)

Sopivnyk R. V. , Dobronravova A. S.

Abstract. *Resume: the article is devoted to the study of the process of education of socially useful leadership qualities among students of humanitarian specialties (on the example of The National university of Ostroh Academy). In the context of decentralization, leadership acquires weight and significance as the central problem of activating human resources. In this regard, an urgent task is to fill leadership with new content of essential characteristics. The methodological basis of the study was the principles of consistency and scientific objectivity. The scientific novelty of the work lies in the fact that new knowledge has been obtained about the role of socially useful leadership qualities in the implementation of social projects; the results of a sociological survey of respondents on leadership issues were evaluated and summarized; further development acquired the concepts and ideas of researchers regarding leadership qualities; the forms and methods of implementation of social projects of the Ostroh Academy have been determined; comprehensively meaningful experience in the implementation of social projects in higher educational institutions. The research was carried out on the basis of The National university of Ostroh Academy, which is located in the Ostroh town, Rivne region. The study involved 185 1–5-year students of the Faculty of Humanities and the Faculty of Romance-Germanic Languages. The content and results of the research were published at the All-Ukrainian student and student scientific and*

practical online conference "Modern humanities in the interpretation of young researchers" in the scientific and practical direction of the reconstruction of past reality and a view of the present in the light of the state building processes, the spiritual security of Ukrainian society, political science and leadership analysis. (Kyiv, April 14, 2021)

Keywords: *leader, leadership, interpersonal relations, The National university of Ostroh Academy, projects, social and emotional roots of leadership development, socially useful leadership qualities.*